

Arbeidere i gruvegangen, Follidal 1925. Fra v. Hans Leveraas, Magnus Nystuen og Per Kroken Moan. Kopi fra Arbeiderbevegelsens arkiv.

Fritidsaktiviteter og foreningsliv ved Røstvangen gruver

AV STEIN SAGBAKKEN

Røstvangen gruver ble drevet i perioden 1904 til 1921. Mesteparten av denne tida utspant det seg et rikt foreningsliv av mange slag i dette bergverkssamfunnet oppe på høgfjellet mellom Tynset og Kvikne.

Perioden kjennetegnes for landet som helhet generelt av en økende vekst og nyskaping innen forenings- og organisasjonsliv, så forholdene ved Røstvangen var for så vidt en naturlig del av en generell utvikling. Allikevel fylte kanskje foreningsaktivitetene et større behov i dette avsidesliggende gruvesamfunnet enn i det mer rotfaste og stabile bondesamfunnet ellers. Foreninger og organisasjoner hadde nemlig i et samfunn som Røstvangen en viktig funksjon som kontaktskapere mellom mennesker som ofte var revet ut av den gamle slekts- og grannesammenhengen.

Etter sine formål kan vi dele foreningene inn i hovedgrupper. Den første gruppa har et humanitært og ideelt siktemål. Avholdsbevegelsen, på Røstvangen i form av verdandilosje «Røstvangen», er et eksempel fra denne gruppa.

Derneft har vi den gruppa interesseorganisasjoner som har som målsetting å fremme yrkes- og næringsbetonte interesser. Fagbevegelse og politisk arbeid ligger nær opp til denne gruppering. Disse organisasjoner var som ventelig framtreddende på et sted som Røstvangen. Her kan kort nevnes Røstvangen gruvearbeiderforening, Børsjøhø arbeiderforening, Røsta arbeiderforening, Eidsfossen arbeiderforening, vaskeriarbeidernes forening, Røstvangen politiske ungdomslag og Røstvangen syndikalistiske forening, men en skikkelig omtale og behandling av disse ville sprengte rammene helt for denne artikkelen.

Jeg skal i det følgende ta for meg den tredje hovedgruppa, nemlig foreninger der tilbudet om fritidsaktiviteter er det viktige, der underholdning og sosialt samvær, der hygge og menneskelig selvrelisering er det fremste mål. På dette området kunne nemlig Røstvangen også skilte med en levende aktivitet.

Stedet gav på grunnlag av de naturgitte forhold gode muligheter for sportslige aktiviteter. Dette kom inn i organiserte former da Røstvangen ski- og idrætsforening ble stiftet i 1912. Den første formannen var stigeren O. J. Finboe. Foreningen hadde både sommer- og vinteridrett på sitt program, men med sommeridretten ble det de første åra stort sett bare med programmet. Det var vinteridretten som dominerte, og på senvinteren hvert år arrangerte foreningen flere kgnkurranserenn. Det kan være av interesse å ta for seg noen av de renn som ble arrangert i åra som fulgte etter stiftelsen av ski- og idrettsforeningen.

Det første rennet fant sted den 15. og 16. mars 1913. Her deltok også noen fra Tynset og Kvikne. I lørdagens langrenn startet 13 mann, og rennet ble vunnet av Jon Nystumoen fra Tynset. Bestemann fra Røstvangen var O. Dalvang med en 3. plass.

Foreningen hadde allerede høsten 1912 fått bygd en skibakke, som nå riktig fikk sin ilddåp. Tilløpet var imidlertid litt for flatt, så farten ble liten og hopplengdene derfor ganske moderate. Hopprennet ble vunnet av Olav Andersen fra Røstvangen, mens lengste stående hopp ble prestert av M. Johnsen fra Tynset med 24 meter.

Neste års renn, i mars 1914, hadde samlet større deltagelse enn forrige år. Til rennet var innbudt Kvikneskogens idrettslag. Langrennet hadde samlet 21 deltakere, og blant de fremste fra Røstvangen var: I klassen under 30 år «tidligere præmierte» vant John Rasmussen, i klassen «ikke præmierte» stakk Alf Prydz av med seieren med Lars Kindølshaug på 2. plass. I klassen over 30 år seiret Martinus Mikkelsen, her ble Andreas Ludviksen nr. 2.

Det var en god del familier ved Røstvangen. De yngste fikk derfor fra dette året egne klasser i søndagens hopprenn. I yngste klasse, under 14 år, vant Harald Mikkelsen, mens klassen over 18 år, som året før, ble vunnet av Olav Andersen. I det kombinerte rennet seiret Ingvald Gullikstad.

Lørdag kveld var det i tilknytning til skidagene fest i det nye

Folkets Hus med dans til langt på natt. Stedets dramatiske klubb, som jeg senere skal komme inn på, oppførte på festen stykket «Den gale onkel», som etter avisreferatene å å dømme fikk «en særdeles god opførelse og høstet vældig bifald».

Gruveledelsen viste også sin interesse for skiaktivitetene. Under et langrenn i 1917 skjenket A/S Røstvang en stor vandrepokal til beste kombinertløper. Pokalen måtte vinnes tre år på rad, og konkurransen ble hard om hvem som skulle få napp i pokalen, da laget hadde flere jevngode kombinertløpere. Vinner første året ble Sigvart Ludviksen, mens Olav Andersen la beslag på andreplassen. Langrennet over 15 km ble svært jevnt dette året. Henrik Jakobsen vant med tida 1 time, 4 minutter og 8 sekunder. Nr. 2 ble Hjalmar Græsli, 1 t. 4m 10s, og nr. 3 ble Hans Rasmussen med 1t. 4m. 20s. De beste i hopprennet klasse 10-13 år var følgende: 1. Georg Hamnes, 2 Einar Evensen, 3. Aksel Jakobsen og Halvor Svendsen. Damene gikk også langrenn i dette rennet. Det gikk over 4 km, og ble vunnet i klassen over 16 år av Signe Hansen med Jenny Græsli som god nummer to. I klassen under 16 år vant Solveig Mikkelsen, her la Margit Brandsnes beslag på andreplassen.

I tillegg til de årvisse renn på Røstvangen deltok også de beste fra foreningen i krets- og forbundsrenn rundt om, og de gjorde seg som oftest fordelaktig bemerket. I den forbindelse kan nevnes at den gode Olav Andersen suverent vant sin klasse i forbundsrennet på Røros i 1915.

Det kan ikke unnlates å nevne de utmerkede resultater deltagerne fra Røstvangen oppnådde i mars 1921, i det til da største kretsrennet som noensinne var avholdt i Nord-Østerdalen. Rennet var på Os og omkring 150 mann deltok. I kombinertklassen la den gode Sigvart Ludviksen beslag på en andreplass, dessuten ble J. Jakobsen her nr. 8. Det var imidlertid i hopprennet at Røstvangen virkelig markerte sin styrke under dette store stevnet. I klasse 2 vant nemlig Asbjørn Brandsnes, og i klasse 3 kom Einar Evensen øverst på premielista. Her ble dessuten Ola Nordby nr 4.

Som før nevnt stod sommeridretten svakt de første åra innen Røstvangen ski- og idrætsforening. Våren 1918 fikk imidlertid foreningen, dels ved egne midler og dels ved bidrag fra A/S Røstvangen, ferdig en fotballbane på Vinkelen. Banen var visstnok fra starten av ikke så stor som ønskelig, men den ble senere gradvis utvidet.

Til innvielseskampen i august 1918 hadde man Tynset på besøk. De fleste av Røstvangens beboere hadde møtt opp til den store begivenheten. De ble heller ikke skuffet, for Røstvangen vant kampen med 3-1. Etterpå var det festlig samvær til den lyse morgen.

I de følgende år var det Tynset som var den argeste motstanderen, og det hendte ofte at det kom til «harde trefninger» ute på banen. Kvalifikasjonskampen mellom Tynset og Røstvangen i oktober 1920 om hvem som skulle tilhøre A og B-klassen, var en av de hardeste som var utkjempet mellom de to. Kampen gikk på Tynset, og pressen kommenterte det hele på denne måten: «Banen var glat og haard og ballen isede meget og som følge derav kom der ikke istand noget særlig fint fotballspil, alt foregik omtrent paa «raam»». Resultatet ble 3-2 i Tynsets favør, og av Røstvanspillerne la man særlig merke til keeperen Fosbakken, venstre half Stene, vingløperne brødrene Brandsnes samt senterløperen Kværnes.

Sin største bragd stod fotballaget for i 1919 da det kom så langt som til finalekampen mot Elverum om kretsmesterskapet i B-klassen. Storkampen gikk på Tynset og var omfattet med stor interesse. Elverum skulle imidlertid vise seg å bli for sterke idet resultatet ble 7-1 i Elverums favør.

Ser vi litt på hvem som utgjorde de aktive innen konkurranseidretten på Røstvangen, slår det en at det stort sett var en fast kjerne av deltakere. De fleste av disse var arbeidere som var nært knyttet til bondesamfunnet i bygdene omkring. Blant de mange som med sikkerhet var aktive innen fagbevegelse og politisk arbeid på Røstvangen, finner jeg at svært få selv deltok i konkurranseidretten. Med andre ord var det få som ofte kom under betegnelsen «ekte rallare». Selvsagt kunne det være at de var dårlige skiløpere og fotballspillere, og at de av den grunn ikke deltok, men noe av forklaringen må vel heller ligge i at de mest politisk aktive og ideologisk best skolerte innen datidens radikale arbeiderbevegelse, ut fra det kjente slagordet om solidaritet, bevisst tok avstand fra borgerlig individuell konkurranse i alle former. Vi må allikevel gå ut fra at ski- og idrettsforeningens virke på sine områder hadde positiv betydning også for disse.

Etter initiativ fra gruveledelsen ble Røstvangen skytterlag stiftet sommeren 1912. Laget hadde fra starten av god oppslutning med ca. 50 medlemmer, men etter hvert som de antimili-

tære strømninger fikk sterkere oppslutning blant arbeiderklassen i åra omkring verdenskrigens begynnelse, dalte interessen for skytterlaget. Det var derfor i de påfølgende år stort sett bare verkets funksjonærer og en del gårdbrukere som deltok.

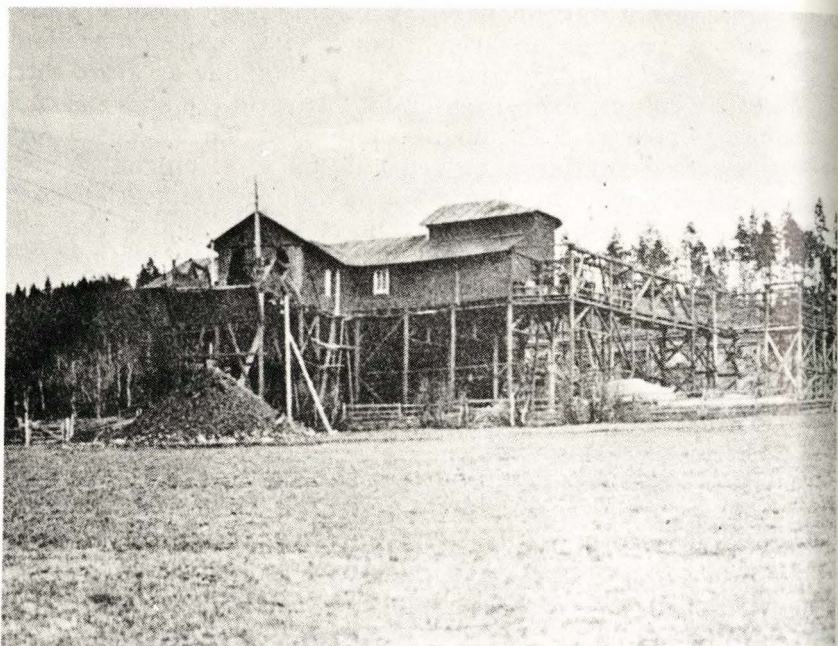
Verkets direksjon i Kristiania viste også sin interesse for skytterlaget og skyttersaken ved i 1913 å gi et bidrag på 200 kroner til innkjøp av nye lagsrifler og videre istandsettelse av banen. Dette bidrog også til at laget kunne skaffe seg en moderne selvanvisende figurskive. Til grunnlovens hundreårsfest i 1914 ble det også anskaffet en fane til skytterlaget.

Laget hadde gode forbindelser med andre skytterlag i distriktet. Fåset skytterlag var sist i mars 1913 arrangør av det første fellesarrangementet. Røstvangen og Kvikne skytterlag var særskilt innbudt. Det deltok i alt 40 skyttere, av dem var 21 fra Røstvangen skytterlag.

Laget drev ikke bare med baneskyting. En slags form for skiskyting ble også forsøkt. Tidlig i mars 1914 holdt nemlig Røstvangen skytterlag en såkalt «terrengøvelse» ved Børstusjøen. I alt 15 skyttere samlet seg ved Furuheim på Nytrøa. Herfra la de i vei innover fjellet, men på grunn av snøfokk og sterk vind ble visstnok ikke treffene så mange. Etter skytingen var deltagerne med damer innbudt til forfriskninger hos Ole Andersen Furuheim. Han var en av foregangsmennene innen skytterlagsbevegelsen på Røstvangen. I mai måned samme året innbød skytterlaget Fåset og Kvikne skytterlag til terrengskyting ved Olaf Sandvolds seter, som lå ikke så langt unna. Røstvangen. Setra var velvillig stilt til disposisjon av eieren, og her drev skytterne iherdig på med «fuglejakt» og skyting mot normalskive. Om kvelden var det premieutdeling med fest på Stubsjøen.

Det kan være av interesse å gjengi de fleste av de navnene som går igjen i resultatlistene. Dette understreker klart det jeg tidligere nevnte om rekrutteringen til skytterlaget. Navnene er som følger: Direktør Carl Dahlberg, ingeniør Botolv Bredesen, ingeniør J. Johansen, kontorsjef A. P. Kolle, kasserer Johan Østby, stiger O. J. Finboe, smed I. Myhre, Asbjørn Stubsjøen, Egil Stubsjøen, Håkon Stubsjøen, Rasmus Røstvang, Ole Andersen Furuheim, R. Sageng, G. Evensen, Erik Støver, P. Aunaas, H. Røen, A. Prytz, E. Nordeng og A. Moseng.

I de siste åra fram mot 1921 virket det som aktiviteten innen skytterlaget gradvis avtok.

Kulturlivet hadde en viktig misjon blant arbeiderne i bergverksamfunnet på Røstvangen. På mange måter var det med på å skape et sterkere solidarisk forhold mellom arbeiderne, og det gav folk en følelse av samhørighet og trygghet innenfor et fellesskap.

Det var fagbevegelsen på Røstvangen som tok initiativet til stiftelsen av Røstvangen dramatiske forening. Ildsjelen bak foreningen var gruvearbeider Schulstad, som på oppfordring fra Røstvangen gruvearbeiderforening satte det hele i gang våren 1910. Interessen var stor blant arbeiderne, og foreningen var i full virksomhet helt fram til nedleggelsen av gruedrifta i 1921. Egne teaterkvelder ble arrangert, men ofte var det også slik at den dramatiske klubben underholdt i tilknytning til de mange offentlige festene blant gruvearbeiderne. I Folkets Hus hadde man fra 1914 en velegnet scene i tilknytning til festsalen.

Repertoaret var stort sett preget av den lettere genre, folkekomedier o.l., men stykkene hadde ofte sosial og kritisk brodd.

så repertoarvalget var langt fra tilfeldig. Noen få titler kan nevnes: Østerholts morsomme «spelstykke», «Politisk voldtægt», ble spilt i 1914, og «Revolution i Pikeværelset» ble framført i 1919. Komedien «Den gale onkel» er før nevnt, dessuten må nevnes skulespillet «Simen Mustrøen» av Johan Falkberget, dramatisert av H. Østerholt. Dette var den gang og siden et meget benyttet stykke blant amatørteatergrupper.

I jula 1915 var den dramatiske klubben på turne nettopp med dette stykket. 3. juledag ble det framført for fullstappet sal i sangerlokalet på Røros, og arbeideravisa «Arbeidets Rett» var bare rosende i sin kritikk.

Kvelden etter ble stykket vist i Rambu. Publikum var også her møtt tallmessig fram, men kritikken i «Østerdølen» var en annen enn i Rørospressen. Om det skyldtes skuespillerprestasjonene, kritikeren sjøl, eller om det var et uttrykk for den smule motsetning som eksiterte mellom gruvesamfunnet på Røstvangen og de fastboende på Tynset, skal være usagt. «Østerdølen» skrev bl.a. i denne anledning: «...Det er et stykke med megen braak og larm og kræver meget i baade opførelse og utstyr for at bli en smule virkningsfull, og for amatører uten kyndig instruksjon skal der megen ferdighet til for at ta fat paa det og senere ta ut på turne med opførelsen»... Dramatisøren har tat og radbrækket stykket i sproglig henseende saa godt han har kunnet, og hvad han ikke har overkommet i den retning, det greide da amatørerne ved opførelsen. ... Handlingen er spækket med mange saftige vitser og megen bitter ironj, men de optrædende greide ikke at faa dette frem med nogen virkning. Sufløren var ogsaa en skrækkelig person, med sin kraftige stemme truede han hele tiden med at ta ledelsen helt fra de optrædende».

Røstvangen hadde også sitt eget sangkor som ofte underholdt ved festlige anledninger. Koret var en viktig del av den solidariske arbeiderkulturen, og repertoaret bar preg av det. Sangkoret var nært knyttet til stedets politiske ungdomslag.

Musikk i forskjellige former ble også utøvet. Dansemusikken på festene ble ofte besørget av den dyktige spillemannen Oskar Brevad og av Holmberg-brødrene fra Røros. Musikklivet kom inn i mer organiserte former våren 1911 da arbeiderne opprettet en musikkforening. De var så heldige å ha en utdannet musiker ved navn Henden innen sine rekker. Han var primus

motor i dette arbeidet. Av en eller annen grunn ble imidlertid dette prisverdige tiltaket nedlagt etter forholdsvis kort tid.

Alt organisert musikkliv lå derfor nede helt til høsten 1913, da gruveledelsen tok initiativ til stiftelsen av et hornmusikkorps. Det var på mange anlegg alminnelig at verksledelsen tok initiativ til å starte musikkorps blant arbeiderne. På grunn av de etter forholdene dyre instrumentene som trengtes for å få det hele i gang, var det derfor ofte en forutsetning at bedriftsledelsen gikk i pissen og støttet det hele økonomisk.

Hornmusikkorpset deltok ved mange anledninger. Ved 1. maifeiringer trådte selvsagt korpset alltid i aksjon. Det spilte faktisk også noen ganger opp til dans. Etter en fest som Røstvangen ski- og idrettsforening i mars 1915 arrangerte i «Solvang» på Kvikneskogen, skrev «Østerdølen» følgende: «...Her spillet Røstvangen hornmusikk op til dans, saa det gik ganske let at komme rundt gulvet. Musikkorpset satte just liv i dansen og gjorde det festlig i «stua». Med andre ord ingen dårlig kritikk å få, for et lite amatørkorps fra gruvesamfunnet Røstvangen.